

גיל הפרה האדומה הכשרה להכנת מי חטאת

ר' יהושוע פרידמן

כדי להכין מי חטאת לטהרת הטמאים בטומאת מת, יש צורך לשרוף דווקא פרה אדומה, דהיינו בהמה בוגרת, ולא עגלה, ילדה, אדומה. נחלקו תנאים (פרה א, א) מהם הזמנים בהם בהמת הבקר מוגדרת כעגלה, ומתי היא כבר פרה. רבי אליעזר סובר שרק בשנתה הראשונה הבהמה נקראת עגלה, וכבר בשנה השנייה לחייה היא נהיית בוגרת, ונקראת פרה. חכמים לעומתו סוברים, שהזמן בו הבהמה היא ילדה, עגלה, ארוך יותר – שנתיים, ורק בשנתה השלישית הבהמה מוגדרת כפרה.¹

כיום, מבחינה הלכתית, מקובל להחשיב בהמה כפרה אדומה רק בשנתה השלישית,² וכדעת חכמים, זאת לאור פסק הרמב"ם בנושא (הל' פרה אדומה א, א):

מצות פרה אדומה שתהיה בת שלש שנים או בת ארבע...

אלא, שעיון בכלל המקורות התנאיים שדנים בנושא: בתורת כהנים, הספרי, התוספתא, ומשניות נוספות מעלה, שרבי אליעזר אינו התנא היחיד שמכשיר פרה אדומה בשנתה השנייה, ויש תנאים נוספים שסוברים כמותו, כשגם רבי יוסי הגלילי, וה'חכמים' במשנה ב, סוברים שכבר בשנה השנייה לחיי הבהמה היא יוצאת מגדר עגלה ונהיית פרה.

1 מחלוקת תנאים נוספת (בין רבי מאיר לרבי אלעזר בראש השנה י, א) קיימת באשר להגדרת משך הזמן שצריך לעבור בתוך השנה (שנייה או שלישית לפי הדעות החולקות) כדי ששנה זו תיחשב כשנה שלמה לעניין ספירת השנים. לדעת רבי מאיר מספיק יום אחד ואילו רבי אלעזר מצריך שלושים יום. בהכרעת מחלוקת זו לא נעסוק במאמר זה.

2 כך נוהגים ביחס לפרות האדומות שהובאו בסוף שנת תשפ"ב לארץ, כשלמעשה מחכים כדי לשורפם בהר הזיתים עד שיגיעו לשנתן השלישית.

יתרה מזאת: אמנם הסמ"ג (עשין סימן עח), המאירי (סוטה מו ע"א) והחינוך³ (מצווה שצז) סוברים כרמב"ם, שפרה אדומה כשרה למצוותה רק בשנה השלישית, אך מעיון בכתבי ראשונים, המבארים סוגיות גמרא במקומות אחרים (חולין יא ע"א; סוטה מו ע"א), וכפי שיבואר במאמר, מתברר, שרוב הראשונים חולקים עליהם, ורוב הראשונים (רש"י, תוספות, רמב"ן, רשב"א והרא"ש) סוברים כדעת רבי אליעזר וסיעתו, ומכשירים פרה אדומה כבר בשנתה השנייה.

כך, שבסיכומו של דבר מחלוקת התנאים בנושא זה שקולה, ואילו רוב הראשונים מצדדים כדעת רבי אליעזר, וכך לענ"ד יש לפסוק הלכה למעשה.

ואכן, במציאות הטבעית כיום, כבר בתחילת שנתה השנייה של הפרה היא יכולה להתעבר, וללדת בתוך השנה השנייה,⁴ כך שפיזית היא כבר אינה עגלה בשנה השנייה אלא פרה בוגרת ש'פרה ורבה'. גם עניין מציאותי זה והשלכותיו על דעת חכמים יידונו במאמר.

מן הראוי לציין, שלבירור הזמן ההלכתי המדויק בו עוברת הבהמה משלב הילדות לשלב בו היא בוגרת חשיבות מרובה, שכן מרגע לידת העגלה האדומה ועד הרגע בו ניתן יהיה לשורפה ולהכין ממנה אפר ומי חטאת היא עלולה להיפסל, ממום שעלול להיווצר בה, מעליית עול שלא כדין או צמיחת שערות שאינן אדומות בגומא אחת, ועוד. לפיכך, וכדי להימנע מפסילתה, מוטל עלינו לשרוף את הפרה מיד עם יציאתה מכלל עגלה והפיכתה לפרה מבוגרת הכשרה למצווה.

ואכן, חששות אלו והחובה להימנע מהן מוזכרות כבר בדברי המשנה (פרה א, א): "כשרה הזקנה אלא שאין ממתניין לה שמא תשחיר שלא תפסל".

א. מחלוקת רבי אליעזר וחכמים מאיזה גיל הפרה האדומה כשרה

באשר לגיל המינימלי בו ניתן לשרוף כבר את הפרה האדומה, אומרת המשנה (פרה א, א): "רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים, וחכמים אומרים עגלה בת שתיים ופרה בת שלש או בת ארבע".

להכנת מי חטאת יש צורך בפרה ולא בעגלה, ככתוב בתורה. רבי אליעזר סובר שגיל הפרה הוא שנתיים, ואילו לדעת חכמים הפרה צריכה להיות בשנתה השלישית.

יש לברר, מניין למדו התנאים את דבריהם, ומהו יסוד מחלוקתם:

הרמב"ם כותב בפירושו למשנה (שם):

3 ספר החינוך אינו נחשב כספר פסיקת הלכה במלוא מובן המילה, ולפיכך משקלו ההלכתי נמוך יותר משאר הפוסקים.

4 כך נאמר לי על ידי מספר מגדלי פרות, ושכך הוא אצל כל זני הפרות בעולם ללא יוצא מן הכלל.

לפי שאמר ה' בעגלה ערופה עגלה, אמר ר' אליעזר שהיא בת שנה כפי הכלל המוסכם לדברי הכל שכל מקום שאמר יתעלה עגל הוא בן שנה. וחכמים אומרים הואיל ואמר 'עגלת בקר' הרי יחס אותה אל הבקר לפיכך תהיה בת שנתים.

נמצא, שהרמב"ם סובר שגם רבי אליעזר וגם חכמים לומדים את דין העגלה וממילא הפרה האדומה מדין עגלה ערופה, אלא שלרבי אליעזר יש פסוק מפורש שעגל הוא בן שנה ('שאמר יתעלה'), וממילא כך הוא גם בעגלה ערופה, ואז הפרה האדומה היא בת שנתיים. ואילו חכמים מחלקים בין עגל המפורש בתורה, לעגלה, לאחר שבעגלה ערופה נאמר 'עגלת בקר' ולא סתם עגלה, מה שלדעתם מתפרש כעגלה בת שנתיים, וממילא הפרה האדומה היא בת שלוש.

אלא, שדברי הרמב"ם סתומים, שכן הוא לא פירש מהו הפסוק המפורש ממנו למד רבי אליעזר שעגל וממילא עגלה הם בני שנה, וכן לא מובן מדבריו כיצד ייחוס המילה 'עגלה' ל'בקר' בדין עגלה ערופה – "עגלת בקר" – מלמד לדעת חכמים שהעגלה היא בת שנתיים, והדברים צריכים ביאור.

ב. מחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא בפירוש המילה 'בקר'

אכן, מקורו של רבי אליעזר מפורש בפרשת שמיני, בקרבנות חנוכת המשכן שם נאמר (ויקרא ט, ג):

וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לְאָמֹר קָחוּ שְׁעִיר עִזִּים לְחֹטְאֵת וְעֹגֶל וְכֶבֶשׂ בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה.

ומכאן, סובר הרמב"ם, שרבי אליעזר למד שגיל העגל הוא שנה, וגם גיל העגלה ערופה שנה, ופרה אדומה בת שנתיים.

באשר לעגלה ערופה, כתוב (דברים כא, ג):

וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחֲלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא עֹגֶלֶת בְּקָר אֲשֶׁר לֹא עֶבֶד בָּהָּ...

ומכאן למדו חכמים, לדברי הרמב"ם את שיטתם, שצריכה ביאור, וכדלהלן. ואכן, דברי הרמב"ם והסברו מפורשים ב'ספרי' (ספרי דברים פרשת שופטים פסקא רז):

עגלת בקר, רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים. וחכמים אומרים עגלה בת שתיים ופרה בת שלש ובת ארבע. דבר אחר עגלת בקר שיהא בה שני דרכים הא כיצד בת שתיים. עגלת בקר. דבר אחר רחיצה בזקנים וכפרה בכהנים.

אלא שדברי הספרי תמוהים, שכן, מניין לחכמים שהמילה 'בקר' מלמדת בהכרח שמדובר על בהמה בגיל שנתיים? הרי הפירוש הפשוט בכל התורה כולה למילה 'בקר' הוא שמילה זו מציינת מין, סוג, של בהמה, ולא גיל. המילה 'בקר' מייצגת בתורה את כל הגילים

והמינים (זכר\נקבה), מה שכולל: עגל ועגלה, פר ופרה. וכשהתורה רוצה לציין בצורה מדויקת על איזו בהמה בדיוק היא מדברת היא תמיד מפרטת ולא אומרת סתם את המילה 'בקר' שהיא מושג כללי, וכגון:

על אברהם אבינו כתוב (בראשית יח): "וְאֵל הַבָּקָר רָץ אֲבָרָהָם וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר וְנָטוּב...". כלומר, אם היה כתוב שאברהם רק רץ אל הבקר, ולקח ממנו, לא היינו יודעים איזו בהמת בקר הוא לקח, האם זה עגל או עגלה, פר או פרה. לפיכך, הוסיפה התורה ופירטה שהמדובר על בן בקר, דהיינו עגל צעיר, רך וטוב.

וכן המושג "פר בן בקר" או 'עגל בן בקר', כשהמילה בקר היא כללית, והמילים פר או עגל הן הפירוט שמלמד לאיזו בהמת בקר התכוונה התורה, ומה גילה.

אם כן, לכאורה, לא מובן כיצד הסיקו חכמים שייחוס המילה עגלה לבקר ('עגלת בקר') מלמדת שלעגלה יש דין שונה מהעגל שגילו מפורש בתורה, ושייחוס זה מלמד שגיל העגלה הוא שנתיים!

תירוץ לשיטת חכמים, ומסתבר שזו גם כוונת הרמב"ם, מצינו בפירוש המלבי"ם על התורה (דברים כא,ג):

עגלת בקר - ... ובארתי שלדעת חכמים כל מקום שנאמר עגל בן בקר אינו מציין המין ואין פירושו עגל ממין הבקר כי שם עגל או פר מיוחד רק במין הבקר ולא נמצא במינים אחרים, רק פי' עגל שהוא בקר כי בקר מציין הגדלות ר"ל עגל שהוא גדול כבקר היינו בן שתי שנים, שהוא עגל וגם בקר עי"ש בארך, וזה עצמו דברי הספרי הלז שנשמטו ממני אז, וז"ש שיהא בה שני דרכים, ואמר שכן מ"ש ונגשו הכהנים וכל זקני העיר ירחצו יש בו שני דרכים רחיצה בזקנים וכפרה בכהנים.

נמצא, אפוא, שלדעת חכמים, כיוון שהעגל או הפר קיימים רק במין הבקר, ומין הבקר לא כולל בהמות אחרות (כגון צבי או יחמור), הרי שגם אם היה כתוב סתם עגל או סתם עגלה בתורה, היינו מבינים שמדובר על מין של בקר ולא היינו חושבים שמדובר על בהמה אחרת. נמצא, אפוא, שהמילה בקר מיותרת. ומכאן מסיקים חכמים, שכיוון שהתורה בכל זאת באה והוסיפה את המילה בקר ('עגלת בקר' או 'עגל בן בקר'), הרי זה לדעתם כדי שנלמד שמדובר על עגל או עגלה מבוגרים כבקר, ומכאן שגיל העגלה שנתיים ולא רק שנה. ומוסיף המלבי"ם, שזו כוונת הספרי בכותבו: "דבר אחר עגלת בקר שיהא בה שני דרכים הא כיצד? בת שתיים", ללמדנו, שכמו שלפסוק "ונגשו הכהנים וכל זקני העיר ירחצו" יש שני דרכים - רחיצה בזקנים וכפרה בכהנים, כך גם יש שני דרכים - שנים, לעגלה.

נמצא, אפוא, לדעת חכמים, שהיכן שכתוב סתם עגל, כמו בפסוק בפרשת שמיני "עגל וכבש בן שנה" הרי שגילו שנה, כמפורש בתורה. אך היכן שהמילה עגל או עגלה מתייחסת למילה בקר הרי שגילם הוא שנתיים, כגון בפסוקים שנאמר בהם 'עגל בן בקר' או 'עגלת בקר' וממילא הפרה האדומה, שהיא הנקבה המבוגרת שגדולה מהעגלה היא בת שלוש.

יש לברר, כיצד יתרוץ רבי אליעזר את ייתור המילה 'בקר', שלכאורה אינה נצרכת, כאמור לעיל?

בספר 'שלל דוד'⁵ (דברים כא, ג) מתרוץ ומסביר שה'דבר אחר' השני שבספרי: "דבר אחר רחיצה בזקנים וכפרה בכהנים" הינו דווקא הסברו של רבי אליעזר למושג 'עגלת בקר', שבא ללמד כדברי רבינו בחיי (שם), שיש שתי דרכים אפשריות לאחר הבאת העגלה לנחל: אם יש זכות אז העגלה תלך עד לביתו של הרוצח, ועל ידי כך ידעו הסנהדרין את זהותו. ואם חלילה אין זכות אז העגלה תישאר במקומה, ואז עורפים את צווארה. ושתי הדרכים האלו נלמדות מיייתור המילה 'בקר', כך ששתי המילים: עגלה ובקר, מלמדות שיש בעניינה של עגלה זו שתי דרכים, כאמור לעיל, ולא באו לברר את עניין הגיל שמפורש בפרשת שמיני כאמור לעיל.

נמצא, אפוא, שרבי אליעזר חולק על חכמים וסובר שהמילה בקר אינה מורה על גיל הבהמה אלא על סוג הבהמה, ורק המילים עגל או עגלה מלמדות על הגיל, שהינו שנה, כמפורש בתורה ביחס לעגל. ומה שהמילה 'בקר' בדין עגלה ערופה – מיותרת, הרי שבאה ללמד את שתי הדרכים שכתב רבנו בחיי, כאמור לעיל, ולא לשנות את המובן הפשוט והבסיסי של המושג 'בקר', שהינו סוג, מין.

ג. יסוד מחלוקת רבי יוסי הגלילי וחכמים במשנה ב

במשנה השנייה במסכת פרה (א, ב) נאמר:

רבי יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים שנאמר (במדבר ח) 'ופר שני בן בקר תקח לחטאת', וחכמים אומרים אף בני שלש ר"מ אומר אף בני ארבע ובני חמש כשרים אלא שאין מביאים זקנים מפני הכבוד.

בספר במדבר, בפרשת טהרת הלוויים נאמר (במדבר ח, ח):

וְלָקְחוּ פֶּרֶ בֶן בְּקָר וּמִנְחָתוֹ סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וּפֶרֶ שְׁנַי בֶּן בְּקָר תִּקַּח לְחֹטְאֵת.

בתוספתא (פרה א, א-ב) מובא כיצד לומד רבי יוסי הגלילי דין זה: המילה 'שני' ('פר שני בן בקר') מיותרת ולא ייתכן שבאה ללמד שמדובר על הפר השני במספר שלוקחים, שכן בהמשך נאמר (במדבר ח, יב): "... וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חֹטְאֵת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה... ", מה שכבר מלמד שיש שני פרים. לפיכך, סובר רבי יוסי הגלילי, שהמילה 'שני' באה ללמד דבר אחר, את גיל הפר, ושגילו שנתיים.

בהמשך המשנה כאמור לעיל נאמר: "וחכמים אומרים אף בני שלוש", משמע שהם מסכימים לדברי רבי יוסי הגלילי, ואף מוסיפים עוד שנה שבה הפר כשר, בשנתו

5 לרבי יוסף דוד זינצהיים זצ"ל. היה רבה של שטרסבורג. מונה ע"י נפוליאון לעמוד בראש הסנהדרין שהוקמה בצרפת.

השלישית. רבי מאיר מוסיף יותר מכך, שהפר כשר גם בשנתו הרביעית או החמישית, אך אין להביא פר זקן מפני הכבוד.

הר"ש (שם ד"ה ר"מ אומר) ותוס' (ראש השנה י ע"א ד"ה עגל סתם) מתקשים בהבנת דברי רבי מאיר, שכן, בניגוד לאמור במשנתנו, שרבי מאיר מכשיר אף פר בגיל שנתיים, כדעת רבי יוסי הגלילי וחכמים, הרי בתורת כהנים, רבי מאיר מוסיף אף ארבע וחמש על דברי חכמים שאומרים שם שהפר כשר רק בהיותו בן שלוש, ומשמע מהתורת כהנים שרבי מאיר סובר שפר כשר רק בשנתו השלישית – הכיצד?

וביתר ביאור: על קרבנו של כהן משיח שחטא אומרת התורה (ויקרא ד, ג): "אִם הִפְתָּן הַמִּשְׁיָחִים יִחָטָא לְאַשְׁמַת הָעַם וְהִקְרִיב עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פֶּר בֶּן בְּקָר תָּמִים לֵה' לְחֲטָאת". בתורת כהנים מובאת דרשת חכמים המבארת את המושג 'פר בן בקר', וזו לשונם (ספרא ויקרא – דבורא דחובה פרשה ב תחילת פרק ג):

פר, יכול זקן? תלמוד לומר בן. אי בן, יכול קטן? ת"ל פר. הא כיצד? בן שלש כדברי חכמים, ר' מאיר אומר אף בני ארבע ובני חמש כשרין, אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד.

ומסביר ה'חפץ חיים' בפירושו לספרא (שם), שאם היה כתוב רק פר, היינו מפרשים שניתן לקחת גם פר זקן, בן שבע שנים, ככתוב (שופטים ו, כה): "... וְפֶר הַשְּׂנִי שְׁבַע שָׁנִים... ", ואם היה כתוב רק 'בן בקר' היינו מפרשים שמדובר בקטן שגילו שנתיים, באה התורה וכתבה 'פר בן בקר' ללמדנו שגיל הפר צריך להיות סמוך לגיל ה'בן בקר', כך שהפר אינו זקן, והוא בן שלוש.

נמצא, אפוא, שדברי רבי מאיר במשנה, שפר כשר כבר מגיל שנתיים, סותרים לכאורה את דברי רבי מאיר בתורת כהנים שפר כשר רק מגיל שלוש.

מתרצים הר"ש ותוס', שרבי מאיר במשנה לא מתייחס לדברי רבי יוסי הגלילי אלא לדברי חכמים בלבד, וממילא לשיטתו הגיל בו מתחיל הפר להיות כשר זהו גיל שלוש כאמור בתורת כהנים.

אלא, שהם מוסיפים ואומרים שהחכמים במשנה, שגם לגביהם יש להקשות את אותה קושיה, כיצד הם מכשירים פר בן שנתיים כרבי יוסי הגלילי, והרי בתורת כהנים הם פוסלים פר שכזה!?! ביחס אליהם יש לומר שאלו לא אותם חכמים ("וחכמים ורבנן דהכא לאו רבנן דהתם").

כלומר, אי אפשר להתכחש לעובדה שבמשנה כתוב "חכמים אומרים אף בני שלוש", ועל כן מוכרחים לומר לדעת הר"ש והתוס' שאלו חכמים אחרים מאשר אלו שבתורת כהנים שפוסלים פר בן שלוש, ולדעת החכמים שבמשנתנו זו, משנה ב, פר כשר גם בגיל שנתיים.

הרא"ש (בפירוש המשנה ד"ה רבי מאיר) מעלה גם הוא את האפשרות שהחכמים במשנה ב אינם החכמים שבתורת כהנים, אם כי לבסוף הוא מתרץ את הסתירה בין המשנה לתורת כהנים באופן אחר.

גם הרמב"ם בפירושו למשנה⁶ גורס את המילה 'אף', והדבר בא לידי ביטוי בהלכות מעשה הקרבנות שם פסק (א, יד):

כל מקום שנאמר בתורה כבש או כבשה או כבשים הרי אלו בני שנה... וכל מקום שנאמר בו עגל הרי זה בן שנה, פר בן שנים, שיעיר עזים...

נמצא, אפוא, שרבי יוסי הגלילי וחכמים חולקים על דרשת התורת כהנים, ולדעתם כל מקום בתורה שבו נאמר שצריך להביא פרים, הרי שגילם שנתיים, גם אם הכתוב אומר 'פר בן בקר'.

אלא, שבתוספתא מובא שרבי יוסי (בן חלפתא) ורבי שמעון חולקים על הלימוד של רבי יוסי הגלילי, ולדעתם מהמילה 'שני' יש ללמוד דינים אחרים, ולא שגיל הפר הוא שנתיים וזו לשון התוספתא (פרה) (צוקרמאנדל) פרק א הלכות ב-ג):

רבי יוסי אומר מה תלמוד לומר ופר שני בן בקר תקח לחטאת אם ללמד שהם שנים הרי כבר נאמר ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה יכול תקדים עולה לחטאת בכל מעשה תלמוד לומר ופר שני בן בקר תקח לחטאת או פר שני בן בקר תקח לחטאת יכל תקדים עולה לחטאת בכל מעשה תלמוד לומר ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה ל"י"י הא כיצד דם חטאת קודם את דם העולה מפני שהוא מרצה איברי עולה קודמין את אימורי חטאת מפני שהן כליל לאישים.

ר' שמעון אומר מה תלמוד לומר ופר שני בן בקר תקח לחטאת אם ללמד שהם שניים הרי כבר נאמר את האחד חטאת ואת האחד עולה ל"י"י אם כן למה נאמר ופר שני בן בקר תקח לחטאת יכול נאכלה חטאת הלויים תלמוד לומר שני שני לעולה מה עולה לא נאכלה אף חטאת לא נאכלה.

נמצא, אפוא, שרבי יוסי לומד מיייתור המילה 'שני' שדם חטאת קודם לדם עולה, ורבי שמעון לומד שכמו שהעולה לא נאכלת אף החטאת לא נאכלת, ולא כרבי יוסי הגלילי שלמד מהמילה 'שני' שגיל הפר שנתיים.

ויש לשאול, מה סוברים רבי יוסי ורבי שמעון באשר לגיל הפר או הפרה? האם גם בזה הם חולקים על רבי יוסי הגלילי?

דעתו של רבי יוסי בנושא זה אינה מופיעה בשום מקור, אך את דעתו של רבי שמעון אנו כן יכולים לדעת, מהמשך דבריו בתוספתא (פרה) (צוקרמאנדל) פרק א הלכה ה) שם נאמר:

רבי שמעון אומר כל מקום שנאמר בתורה עגל סתם - בן שנה "ועגל וכבש בני שנה", בן בקר - בן שתי שנים שנאמר 'קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים' תמימים לשנים ותמימים מכל מום.

נמצא אפוא, שרבי שמעון מסכים עם ההבנה העקרונית של חכמים במשנה א החולקים על רבי אליעזר, ולדעתו כשכתוב 'בן בקר' התורה מציינת גיל ולא סוג, ובקר הוא בהמה מבוגרת, ואילו 'בן בקר' הוא בהמה צעירה יותר, כך שאם כתוב "עגל בן בקר" הרי שמדובר בעגל בן שנתיים, מה שמלמד שהוא לומד מייחוס המילה 'עגל' ל'בן בקר' על גילו של העגל, וממילא ניתן להבין שכך הוא גם יסבור באשר למושג 'עגלת בקר', שהעגלה בת שנתיים, וממילא פרה אדומה כשרה רק בגיל שלוש.

ד. רבי יוסי הגלילי וחכמים במשנה ב': פרה אדומה כשרה בגיל שנתיים

נשאלת השאלה: מדוע רבי יוסי הגלילי וחכמים במשנה ב, לומדים מייחוס המילה 'שני' דווקא את גיל הפר, הרי לימוד זה אינו מוכרח, ויש אפשרויות לימוד נוספות, כאמור בדברי רבי יוסי ורבי שמעון בתוספתא?

אלא, שחייבים לומר, שרבי יוסי הגלילי וחכמים במשנה ב חולקים לגמרי על כל הנחת היסוד של התורה כהנים, שהמילים 'בן בקר' מלמדות על גיל הבהמה, והם סוברים שביטוי זה מציין אך ורק את מין הבהמה ולא קשור כלל לגילה. משום כך, כשהמילים 'בן בקר' אינן מלמדות על גיל מובן מדוע יש ללמוד זאת מהמילה 'שני'.

נמצא, לאור זאת, שגם המושג 'עגלת בקר' אינו מתפרש על ידם כשיטת חכמים בספרי, שכן המילה 'בקר' מציינת סוג, מין ולא גיל מבוגר, ואין סיבה לומר שלדעתם יש לחלק בין הפסוק המפורש שמלמד שגיל העגל הוא שנה, ולומר שעגלה היא בת שנתיים בגלל המילים 'עגלת בקר'.

כך שבסיכומו של דבר, רבי יוסי הגלילי וחכמים במשנה ב מסכימים עם רבי אליעזר וסוברים שעגל ועגלה הם בני שנה, וממילא פרה אדומה בת שנתיים.

ואכן, מצאתי שכך כותב הראב"ד מפורשות בביאורו לתורת כהנים (שם פ"סקא ו, באמצע ד"ה פר בן בקר) וזו לשונו:

ר' אליעזר סבר לה כר' יוסי הגלילי דקאמר הכא פר בן בקר – בן שתי שנים, הלכך עגל בן שנה, ואע"פ שנאמר בו 'בן בקר'. ופר סתם ילפינן לה מפר בן בקר, ומשום הכי לר' אליעזר עגלה בת שנתה ופרה בת שתי שנים...

נמצא, אפוא לראב"ד, שרבי אליעזר ורבי יוסי הגלילי סוברים אותו דבר, ואין משמעות לעניין הגיל מהמילים 'בן בקר', ופר וממילא פרה – תמיד גילם הוא שנתיים.

ה. דעת רבי יהושע וכן עזאי

בהמשך משנה א נאמר:

א"ר יהושע לא שמעתי אלא שלשית אמרו לו מה הלשון שלשית אמר להם כך שמעתי סתם אמר בן עזאי אני אפרש אם אומר אתה שלשית לאחרות במנין וכשאתה אומר שלשית בת שלש שנים כיוצא בו אמרו כרם רבעי אמרו לו מה הלשון רבעי אמר להם כך שמעתי סתם אמר בן עזאי אני אפרש אם אומר אתה רביעי לאחרים במנין וכשאתה אומר רבעי בן ד' שנים...

מדברי רבי יהושע עולה בבירור שהוא סובר שפרה אדומה כשרה בשנתה השלישית, והוא לא יודע להסביר מדוע השמועה ששמע אומרת לשון 'שלשית' ולא שלישית.

בן עזאי לעומת זאת רק מתרץ ומסביר מדוע השמועה היא דווקא המילה שלשית, ולא שלישית, אך אין בכך כדי לומר שבהכרח גם הוא מסכים שזהו גיל הפרה, שכן הוא בסך הכול מסביר את הלשון המיוחדת בה נקט רבי יהושע, ושהיא קיימת גם בדין נטע רבעי ועוד.

נמצא, שבניגוד לרבי יהושע שמגלה דעתו בסוגיית הגיל, אין אנו יודעים מה סובר בן עזאי בנושא זה.

ו. סיכום מחלוקת התנאים

חכמים במשנה א, רבי יהושע, רבי מאיר ורבי שמעון סוברים שהפרה האדומה כשרה רק בשנתה השלישית, את זה הם למדים מהמילים "פר בן בקר", "עגל בן בקר" ו"עגלת בקר", כשהמילה 'בקר' מציינת גיל ולא סוג.

לעומתם, רבי אליעזר, רבי יוסי הגלילי, וחכמים במשנה ב סוברים שפרה אדומה כשרה כבר בשנתה השנייה, וזה נלמד מפסוק מפורש "ועגל וכבש בני שנה", וכך הוא גם גיל העגלה בדין עגלה ערופה, כשהמילה 'בקר' מלמדת על סוג, מין, ולא גיל.

נמצא, אפוא, שמחלוקת התנאים בנושא גיל הפרה אדומה הינה מחלוקת שקולה, ולא ניתן לומר שבמחלוקת רבי אליעזר וחכמים במשנה א' יש לומר "יחיד ורבים הלכה כרבים".

ז. רוב הראשונים – פרה בת שנתיים כשרה לשרפתה

כאמור לעיל, בפתיחת המאמר, הרמב"ם פסק בהלכות פרה אדומה שגיל הפרה האדומה הוא שלוש, כדעת חכמים במשנה א, אך יש לברר האם ישנם ראשונים אחרים החולקים עליו ופוסקים כרבי אליעזר ושאר התנאים הסוברים כמותו, וכדלהלן.

נאמר בגמרא (סוטה מו ע"א):

א"ר יוחנן בן שאול: מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בנחל? אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פריה ורביה, אלא מעתה, אזקן ואסריס ה"נ דלא ערפינן! אלא מצות.

ופירש רש"י (שם) בביאור ההוה אמינא של הגמרא, שהפירות אלו ולדות: "שאינו עושה פירות - עגלה בת שנתה לא ילדה".

בספר באר שבע (שם) דן בדברי רש"י, והוא כותב שרש"י בא למעט ולומר שדווקא עגלה בת שנה אינה יולדת אך בת שנתיים כן יולדת, וזה כדעת רבי אליעזר ולא כדעת חכמים, וכפי שפירש רש"י בתחילת סוגיית הגמרא שם בד"ה עגלה, וזו לשונו: "עגלה - בת שנתה היא ואם עברה שנתה פסולה דכל מקום שנאמר בתורה עגל סתם בן שנה הוא דיליף מועגל וכבש בן שנה".

מכך שרש"י כותב שהעגלה הערופה פסולה בגיל שנתיים, מוכח שבגיל שנתיים היא כבר פרה ולא עגלה.

נמצא, אפוא, שרש"י פסק כרבי אליעזר ולא כחכמים.

סוגיה נוספת בה מתבאר שראשונים נוספים סוברים כרש"י, היא סוגיית הגמרא במסכת חולין (יא,א) שם נאמר:

מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא? מנלן? דכתיב: אחרי רבים להטות!
רובא דאיתא קמן, כגון ט' חנויות וסנהדרין - לא קא מיבעיא לן, כי קא מיבעיא לן - רובא דליתיה קמן, כגון קטן וקטנה, מנלן? ... רבה בר רב שילא אמר: אתיא מפרה אדומה, דאמר רחמנא: ושחט... ושרף, מה שחיטתה כשהיא שלמה, אף שריפתה כשהיא שלמה, וליחוש דילמא טרפה היא! אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא...

דהיינו, הוראת התורה 'אחרי רבים להטות' עוסקת ברוב שנמצא בפנינו, כמו דייני הסנהדרין. הגמרא שואלת: מניין שכך הוא גם במקרה של רוב שאינו נמצא בפנינו? הגמרא מביאה מספר דוגמאות לכך שהכלל 'אחרי רבים להטות' נאמר גם במקרה שהרוב אינו בפנינו (לא ציטטתי למעלה את כל הדוגמאות האלו), אחת הדוגמאות היא הפרה האדומה: כיוון ששרפת הפרה נעשית כשהיא שלימה ולא ניתן לפי ההלכה לחתוך את הפרה לאחר שחיטתה ולבדוק האם היא טריפה. מכאן מוכיחה הגמרא שאנו סומכים על כך שרוב הבהמות אינן טריפות, ויש פה הליכה אחר הרוב, גם כשהוא אינו נמצא בפנינו. הראשונים מקשים על מסקנת הגמרא, שכן ייתכן שהסיבה שאנו סומכים על כך שהפרה איננה טריפה היא מדין חזקה ולא מדין רוב, וכדלהלן:

א. תוס' (שם ד"ה אתיא מפרה): "וא"ת כיון דפרה בת שתי שנים א"כ דילמא היינו משום דאוקמיה אחזקה שאינה טרפה למ"ד טרפה אינה חיה?".

כלומר, מאחר שהפרה נשרפת בשנתה השנייה, הרי יש חזקה שאינה טריפה, שכן בהמה שהיא טריפה אינה חיה יותר משנה, ואם הפרה הגיעה לשנתה השנייה ולא מתה, הרי שלא הייתה טריפה, וממילא יש לה חזקה ואין צורך ב'רוב' כדי להכשירה.

ב. רמב"ן (חידושי הרמב"ן לחולין יא ע"א): "וליוחש דילמא טרפה היא - איכא למידק מכדי פרה בת שתי שנים היא כמו ששינינו במס' פרה וכיון שכן לעולם אימא לך אין הולכין אחר הרוב?"

הרמב"ן כותב שמפורש במסכת פרה, שפרה בת שתי שנים. זו דעת רבי אליעזר, ויוצא אפוא שהרמב"ן סובר כמותו.

ג. חידושי הרשב"א למסכת חולין (יא ע"א): "אתיא מפרה אדומה, וא"ת דילמא לאו משום דאזלינן בתר רובה הוא אלא טעמא דפרה משום דאזלינן בתר חזקה, דפרה בת שתיים וקי"ל דטרפה אינה חיה י"ב חדש והילכך אגלי מילתא דבשעה שנולדה כשרה הוה ואוקי פרה אחזקתה?"

ד. הרא"ש למסכת חולין, פרק א סימן טז: "[דף יא ע"א] מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא רבה בר שילא אמר אתיא מפרה אדומה דאמר רחמנא ושחט ושרף מה שחיטה כשהיא שלימה אף שריפתה כשהיא שלימה וניחוש דילמא טריפה הוה אלא לאו משום דאמרין זיל בתר רובא. ותימה כיון דפרה בת שתי שנים דילמא משום דאוקמה אחזקתה למאן דאמר טריפה אינה חיה. דכיון שעבר שנתה איגלאי מילתא שהיתה כשירה שעה אחת אחר שנולדה וכל טריפות שאירע בה אח"כ אוקמה אחזקתה והשתא היא דנטרפה?"

וכן הוא בתוספות הרא"ש (חולין שם ד"ה אתיא מפרה).

שאלה: מניין שאכן ראשונים אלו סוברים שבהמה נהיית פרה כבר בשנתה השנייה, אולי הם כתבו את דבריהם רק בגלל שבשנה השנייה יש את החזקה, לאחר י"ב חודש שבהם הפרה חיה ולא מתה, אך באמת הם סוברים שהפרה כשרה לשרפה רק בשנתה השלישית?⁷

ומספר תשובות בדבר:

א. אם הם אכן חושבים שהפרה כשרה לשרפה רק בשנתה השלישית, הרי שהיו יכולים לכתוב זאת, וזה לא סותר את קושייתם, שאם הפרה לא מתה כבר למעלה משנתיים, והיא בשנתה השלישית, הרי שיש לה חזקה! כלומר אין להם סיבה לכתוב דבר שאינו נכון מבחינתם רק בגלל הקושיה.

ולכן, העובדה שהם כתבו שנתיים ולא שלוש מלמדת על שיטתם ההלכתית ושפסקו כרבי אליעזר.

ב. הגמרא מביאה את הפרה האדומה כראיה שהולכים אחר הרוב, והיא מביאה את שלב שרפת הפרה כראיה! ועל זה כמובן דיברו הראשונים, על זמן שרפת הפרה, שנעשה בשנה השנייה ומעיד שהלכו לאו דווקא אחר הרוב אלא אולי על פי חזקה.

ג. הרמב"ן מייחס את גיל הפרה לכתוב במסכת פרה, ומכאן שמתייחס ישירות לנידון במסכת פרה שהוא הגדרת גיל הפרה הכשרה לשרפה.

7 כך כתב בשו"ת 'דברי שלום' יו"ד ח"א סי' לא בהתייחסו לדברי התוס', כשהוא כותב שמה שכתבו תוס' - שנתיים - הם לא דייקו בלשונם.

נמצא, אפוא, שרוב הראשונים: רש"י, תוספות, רמב"ן, רשב"א והרא"ש חולקים על הרמב"ם, ואמנם הסמ"ג, המאירי והחינוך סוברים כרמב"ם, אך עדיין זו דעת מיעוט.

ח. דין פסיקת הלכה כרבי אליעזר בסדר טהרות

נאמר בגמרא (נידה ח ע"א): "ואמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כר' אליעזר! כי אמר שמואל, הלכה כר' אליעזר בד' - בסדר טהרות, אבל בשאר סדרים - איכא טובא".

בגמרא מבואר שבדין ארבע נשים שלא רואות דם (בתולה, מעוברת, מניקה וזקנה) לא פסקו הלכה כרבי אליעזר בחייו משום היותו שמותי. רש"י (שם ד"ה שמותי) פירש שהכוונה להיותו מנודה על ידי חבריו, כמבואר במעשה של תנורו של עכנאי, ואילו ר"ת ורשב"ם (תוס' שם ד"ה שמותי) מבארים שהכוונה להיותו מבית שמאי. אולם לאחר פטירתו של רבי אליעזר, רבי יהושע החזיר את הדין ליושנו, כדעת רבי אליעזר, ונשים אלו דיין שעתן. דין זה הוא אחד מארבע הלכות בטהרות שהלכה כרבי אליעזר. הגמרא (שם) מביאה שלוש מקרים נוספים בהם הדין כרבי אליעזר, עיין שם.

לכאורה, לפי דברים אלו לא ניתן לפסוק כרבי אליעזר בענייננו, שכן גיל הפרה אינו נמנה על ארבעת המקרים בהם הלכה כרבי אליעזר בסדר טהרות, כמבואר שם.

אלא, שמעיון בגמרא מתברר, שבארבעת המקרים בטהרות שבהם הלכה כרבי אליעזר, הוא דעת יחיד, ואפילו כשהרוב חולקים עליו, כגון במקרה של זב וזבה שבדקו עצמם יום ראשון ומצאו טהורים, יום שביעי ונמצאו טהורים, ובשאר הימים לא בדקו. רבי אליעזר סובר שלימים האמצעיים יש חזקת טהרה כי תחילתו וסופו היו טהורים, ואילו רבי יהושע חולק וחושש שמא ראו בימים האמצעיים, כך שנותן להם רק שני ימי טהרה, ראשון ושביעי. רבי עקיבא מחמיר יותר ומטהר רק את היום השביעי. ועל מקרה שכזה, אומרת הגמרא שלמרות ש"נראין דברי רבי עקיבא יותר מכולן" הרי שהלכה כרבי אליעזר. כך שדברי שמואל נאמרו כשרבי אליעזר הוא דעת יחיד, אך במקרה שבנידון שלפנינו, בו רבי יוסי הגלילי וחכמים במשנה ב סוברים גם הם כרבי אליעזר, הרי שלא על מקרה שכזה דיבר שמואל, וממילא ניתן לפסוק הלכה כמותו!

וכן משמע שם עוד בגמרא, שרבי אלעזר בן פדת פסק כרבי אליעזר במיאון, וזאת מאחר שגם רבי אלעזר בן שמוע סובר כמותו.

זאת ועוד, יש ראשונים (רש"י ותוס' כדלהלן) ואחרונים (שיירי קרבן על ירושלמי שבת לו ע"ב, ועוד) שסוברים, שרב חולק על שמואל, שכן הוא פוסק כרבי אליעזר במקרה נוסף מסדר טהרות, כך שברור שלא ניתן לומר שהוא מסכים עם שמואל שהלכה כרבי אליעזר בסדר טהרות רק ארבע פעמים, וכך נאמר בגמרא סוכה (יב ע"ב):

אמר רב יהודה אמר רב: סככה בחיצין זכרים - כשרה, בנקבות - פסולה. זכרים כשרה, פשיטא! - מהו דתימא: ניגזור זכרים אטו נקבות, קא משמע לן. (אמר מר) בנקבות פסולה, פשיטא! - מהו דתימא: בית קבול העשוי למלאות לא שמיא קבול, קמשמע לן.

כלומר, דברי רב, שאסור לסכך בחיצים נקבות, דהיינו חיצים מעץ שיש להם בית קיבול אינם פשוטים ורב היה צריך לאומרם, שכן היינו חושבים שכיוון שבית הקיבול מלא תמיד בחץ העשוי ממתכת, הרי הוא כמי שאינו. קמ"ל, שאף שהוא מלא – הוא נחשב כבית קיבול, והעץ מקבל טומאה, ופסול לסיכוך.

השאלה האם בית קיבול מלא נחשב בית קיבול או לא תלויה במחלוקת רבי אליעזר וחכמים, וכן שנינו בסנהדרין (סח ע"א):

והתניא: כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחביריו לבקרו... אמרו לו: הכדור והאמוס והקמיע וצרור המרגליות ומשקולת קטנה מהו? אמר להן: הן טמאין וטהרותן במה שהן. מנעל שעל גבי האמוס מהו? – אמר להן: הוא טהור. ויצאה נשמתו בטהרה. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר, הותר הנדר!...

כדור, אימוס, קמיע וכו' הם כלי עור שבית קיבולם מלא (עיין שם ברש"י שמסביר כל פרט שהובא בגמרא), והחכמים שנכנסו לבקר את רבי אליעזר שואלים אותו האם הוא עדיין עומד בדעתו (לפי רש"י) ומטמא את אותם כלי עור שיש בהם מילוי קבוע? ורבי אליעזר עונה שכן, הם טמאים, וכך כתב רש"י בביאור השאלה:

מהו – לפי שנחלקו באלו ר' אליעזר וחכמים בסדר טהרות (כלים פרק כ"ג) וחכמים אומרים אינן מקבלין טומאה, לפי שכלי עור אין מקבל טומאה אלא אם כן יש לו בית קיבול דהא איתקש לשק, והני הואיל וקבולן נעשית למלאותן מלוי בתוכו עולמית לא שמיה קבול, ור' אליעזר אומר מקבל טומאה, דבית קיבול העשוי למלאות שמיה קבול...

נמצא, אפוא, שרב סובר כרבי אליעזר שבית קיבול העשוי להתמלאות – שמיה בית קיבול והכלי טמא.

גם תוס' בסוכה (שם ד"ה מהו דתימא) מבין שמפשוט דברי רב יוצא שהוא פוסק כרבי אליעזר. הוא אמנם מתקשה כיצד ניתן לפסוק כרבי אליעזר שהוא שמותי, וכדי לתרץ קושיה זו הוא מעמיד בדוחק, כדבריו, שגם חכמים סוברים כרב, שחיצים נקבות פסולות, כי לפעמים מוציאים את החץ מהעץ כך שיש לו בית קיבול לכולי עלמא. תירוץ זה הוא דחוק, כי בחלק מהדוגמאות ששאלו החכמים את רבי אליעזר במסכת סנהדרין כאמור לעיל, מדובר בכלים שמדי פעם מוציאים מהם את המילוי, כגון קמיע, צרור מרגליות ומשקולת קטנה, ואף על פי כן חכמים מטהרים כלים אלו מתוך הבנה שבית הקיבול בטל. בדין החיצים הרמב"ם פוסק כרב, וזו לשונו (הל' שופר וסוכה ולולב ה, ה): "סיככה בחצים בזכרים כשרה בנקבות פסולה אף על פי שהוא עשוי להתמלאות בברזל בית קיבול הוא ומקבל טומאה ככל כלי קיבול"⁸.

8 אמנם בהלכות כלים פ"ב ה"ג משתמע שפסק כחכמים, שבית קיבול העשוי להתמלאות אינו בית קיבול, ורבים מהאחרונים עמדו על סתירה זו בדבריו, וניסו ליישבה, ואכמ"ל.

נמצא, הלכה למעשה, שיש יותר מארבעה מקרים בהם הלכה כרבי אליעזר בסדר טהרות, וזה במקרה שהוא דעת יחיד. לעומת זאת, במקרה שבו אנו דנים רבי אליעזר אינו יחיד מבין התנאים המכשיר פרה בגיל שנתיים, וכך אכן סוברים רוב הראשונים, ועל כן יש לענ"ד לפסוק הלכה כמותו.

ט. 'השתנו הטבעים' – כל הפרות יולדות היום בשנתן השנייה

המשנה בבכורות דנה בזמן בו פרה יולדת, מה שמגדיר אותה כפרה ולא כעגלה, וזו לשונה (ג, א):

הלוקח בהמה מן הנכרי ואין ידוע אם בכרה ואם לא בכרה רבי ישמעאל אומר
עז בת שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק רחל בת שתיים ודאי לכהן מכאן ואילך
ספק פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן מכאן ואילך ספק.

דהיינו, מי שקונה בהמה מגוי נתקל בספק כיוון שאינו יודע האם בהמה זו ילדה בעבר או לא, וממילא אינו יודע האם הוולד הראשון שנולד אצלו הוא בכור שיש ליתנו לכהן או שלא.

על כך אומרת המשנה, שמי שקנה פרה בת שלוש צריך לתת אותה בוודאות לכהן כי בגיל זה ברור שעדיין לא ילדה, אך לאחר מכן זהו ספק.

נמצא, אפוא, לכאורה שדעת הסתם משנה היא כדעת חכמים החולקים על רבי אליעזר, שכן לדעת המשנה הפרה יולדת, ונקראת מבוגרת, דווקא בשנתה השלישית ולא לפני כן. אלא, שתוספות מקשים על מציאות זו, וזו לשונם (עבודה זרה כד ע"ב):

פרה וחמור בת שלש שנים ודאי לכהן – פי' דקודם שלש ודאי לא ילדה ויש לתמוה
דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת וי"ל דודאי עתה נשתנה העת ממכור
שהיה בדורות הראשונים כמו בעינוניתא דורדא דאמר' פרק אלו טרפות (חולין
דף מז. ושם) כל חיויא ברייתא הכי אית להו אלמא גוייתא לית להו ועתה היא
בכל הבהמות שלנו.

נמצא, אפוא לפי התוספות, שכיום פרות יולדות כבר בשנתן השנייה וממילא מי שקונה מגוי פרה בגיל שנתיים, הרי שכבר מאז יש ספק האם הוולד שייולד אצלו הינו בכור או לא.

וכן כתב בתפארת ישראל (משנה שם אות ד).

ואכן, שאלתי שני מגדלי בקר, מומחים, האם פרה יכולה להתעבר כבר לאחר 12 חודש, בתחילת השנה השנייה לחייה, ושניהם אמרו לי שכל זני הפרות בעולם, ללא יוצא מן הכלל, יכולות להתעבר בגיל זה, וממילא ללדת בתוך השנה השנייה.

לאור דברים אלו ניתן להבין את מחלוקת חכמים ורבי אליעזר, שכן בתקופת חז"ל טבע הפרות היה שונה מהיום, ויש כאלו שילדו בגיל שנתיים אך אחרות ילדו רק בגיל שלוש,

וזו הסיבה שהביאה את חכמים במשנה א להחמיר ולחלוק על רבי אליעזר ולנטות מפסוק מפורש בתורה שעגל הוא בן שנה וממילא פר ופרה הם בני שנתיים. אך כיום, כשטבע הפרות השתנה, והם כולן ללא יוצא מן הכלל יולדות בשנת חייהם השנייה, הרי שאין שום סיבה שלא להגדירן כפרה כבר בשנה זו, ולהגדירן כעגלה, ילדה.

נמצא, לאור זאת, שגם חכמים יודו שכיום עגלה היא בת שנה ופרה בת שתיים.

ואכן מצינו בפוסקים שהתייחסו לנושא של שינוי הטבעים במספר עניינים בהלכה בין לקולא ובין לחומרא, כגון השדי חמד (קונטרס הכללים מערכת הרי"ש כלל נ"ד) שהביא שם שהטבעים השתנו, ודן בשאלה האם מותר היום להשתמש ברפואות שהובאו בחז"ל, והביא את טעם האוסרים להשתמש בתרופות אלה, משום שיש חשש שאם לא יעלה יפה ביד המשתמשים בהם (בגלל שינוי הטבעים), הם ילעיגו וילגלו על דברי חז"ל.

וכן מה שכתב הב"י (סי' שלא) על דברי הגמ' שמרחיזין את הקטן, ואם חל שלישי למילה בשבת - מותר אפילו ע"י ישראל, וכתב הב"י: "מיהו הנ"מ לדידהו אבל לדידן דבר ידוע דאינו מסוכן הלכך דינו כדין גדול", כלומר בגלל שינוי הטבע הרי שכיום אין סכנה אם לא ירחצו את התינוק וממילא אסור לרוחצו במים חמים ע"י ישראל ולחלל את השבת. אמנם, הדרכי משה השיג על הב"י: "אינני מבין דבריו, דמה בין זמנינו לזמנם בדבר סכנה?!", אך ברור שאם דעתו הייתה שאכן הטבע השתנה ואין סכנה אין להקל.

לאור זאת, נראה לי לומר שמה שכתב הרמב"ם בהלכות פרה אדומה שגיל הפרה הוא דווקא שלוש, הרי שדיבר באופן כללי וכדעת חכמים במשנה א, כשזה לפי טבע הפרות שהיו בזמן המשנה, אך לא שיקלל והשווה זאת למציאות המעשית כיום, וכיום גם הוא יודה שכיוון שעגלה מתחילה ללדת כבר בשנתה השנייה הרי שהיא מוגדרת בשנתה השנייה כפרה, וכשרה גם למצוות פרה אדומה.

י. סיכום

במאמר זה הוכחנו שרבי אליעזר אינו התנא היחיד שמכשיר פרה בת שנתיים למצוות פרה אדומה, וגם רבי יוסי הגלילי וחכמים שבמשנה ב סוברים כמותו. כמו כן הראינו שזו גם דעת רוב הראשונים, שחולקים על הרמב"ם, ומכשירים פרה כבר בשנתה השנייה.

עוד ביררנו שיתכן שכיום, גם חכמים יודו שעם השתנות הטבעים והעובדה שכל זני הפרות בעולם מתעברות ויולדות כבר בשנתן השנייה, הרי שפרה אדומה בשנתה השנייה איננה עגלה אלא פרה הכשרה לשרפת והכנת אפר למי חטאת.

לאור דברים אלו נראה לי שנכון לפסוק להלכה שפרה כשרה כבר בשנת חייה השנייה, ומיד בתחילת שנה זו יש לשוחטה ולשרוף אותה בהר הזיתים ולא לחכות מחשש שתפסל.